

Franjo Šanjek

HRVATSKA I EUROPSKA DIMENZIJA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

(4. veljače 1815. – 8. travnja 1905.)

Ove godine navršava se 200. obljetnica rođenja Josipa Jurja Strossmayera, jednog od najpoznatijih Hrvata u svijetu, neustrašivog narodnog tribuna, biskupa i teologa, pronicljivog političara i državnika europskog ugleda te inicijatora i pokrovitelja velikih kulturnih i znanstvenih projekata u modernoj hrvatskoj povijesti.

U Osijeku, gdje je rođen 4. veljače 1815., završava osnovnu i srednju školu. Nakon ispita zrelosti (1833.) upućen je na filozofsko-bogoslovni studij Sveučilišta u Pešti, gdje s nepunih dvadeset godina stječe naslov doktora filozofije (24. listopada 1834.). U lipnju 1842. promaknut je u doktora bogoslovnih znanosti na Bečkom sveučilištu. Od 1844. u đakovačkom sjemenišnom liceju predaje matematiku i prirodne znanosti, da bi tri godine kasnije bio imenovan dvorskim kapelanom i ravnateljem znamenitoga bečkog kolegija *Augustineum* i profesorom crkvenoga prava na Bečkom sveučilištu. U prijestolnici na Dunavu provest će revolucionarnu 1848. godinu, a 18. studenoga 1849. imenovan je biskupom s rezidencijom u Đakovu.

U službenim se spisima i nastupima Strossmayer redovito naziva biskupom bosansko-srijemskim – na taj se način povezuju dvije iznimno važne komponente: starokršćansko metropolitansko središte u Sirmiju i za nacionalnu povijest prevažna Bosanska biskupija, koja u srednjem vijeku predstavlja vezivno tkivo cjelovitoga hrvatskog civilizacijskog i kulturnog nasljeđa.

Biskup Josip Juraj Strossmayer 23. rujna 1851. imenovan je apostolskim administratorom Kneževine Srbije; 31. svibnja 1860. postaje članom proširenoga Carskog vijeća; 1861. – 1862. veliki je župan virovitički; 1861. – 1866. zauzet je utemeljenjem Akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu; 1867. prisiljen je na političko izgnanstvo; iste godine posjećuje Pariz i Francusku; 1869. – 1870. ističe se kao vrstan govornik i glasnogovornik saborske manjine na Prvom vatikanskom saboru; 1869. – 1874. vrlo je aktivan pri osnivanju modernoga Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu; 1. listopada 1882. inaugurira velebnu katedralu, koju posvećuje crkvenom jedinstvu, a radi njezine izgradnje, proputovao je najvažnije gradove u Habsburškoj Monarhiji i Njemačkoj – Prag, München, Berlin i dr.; 27. srpnja 1888. šalje brzojavnu čestitku rektoru Kijevskog sveučilišta u povodu 900. obljetnice ruskog pokrštenja, u kojoj govori

o „veličajnoj svesvjetskoj zadaći“ Rusije, što je rezultiralo tzv. *Bjelovarskom aferom* i novim nesporazumom s carem Franjom Josipom.

Strossmayerov životni tijek završava 8. travnja 1905. u Đakovu, sjedištu dijeceze kojoj je na čelu bio nepunih 55 godina.

Branitelj prava hrvatskog naroda

U političkom životu zastupa prava hrvatskog naroda. Caru Franji Josipu I. spočitava da je Međimurje, *staru hrvatsku zemlju*, priključio Ugarskoj. O sukobu s carem 3. travnja 1861. u Beču napisat će: „Rastasmo se dosta stuženi i ražalošćeni. A kako ne bi tužili, kad nas odande baš led bije, otkale bi nas imalo sunce grijati. Međimurje je nesitosti mađarskoj žrtvovano. U Dalmaciji se naša Pragmatička sankcija i riječ carska po organima vlade i talijanštini pod noge meće. Polovica naroda našega (Vojna krajina), odsječena nam od tijela našega ostaje (...) Kudgod okom pogledaš – mizerija, a u svemu – po mom mnijenju Beč je kriv.“

Svojem biskupskom geslu *Sve za vjeru i domovinu* podredio je svoje djelovanje. U hrvatskom narodu vidio je istinskog posrednika između Zapada i Istoka smatrajući ga pozvanim da ovim drugima prenosi stečevine zapadne kulture. Mnogi njegovi suvremenici nisu shvaćali da je Zapad u Hrvatskoj kod kuće i da Hrvatima stečevine zapadne civilizacije nisu izraz tuđeg duha. On sam pak nije bio svjestan činjenice da južnoslavenski narodi pravoslavne tradicije u njegovoj ideji crkvenog jedinstva vide mrsko im ‘unijaćenje’ i prevlast zapadne kršćanske tradicije nad bizantskom.

Svjestan činjenice da je hrvatski narod „većinom poljodjelac. Zemlje, koje posjeduje, krasne su i veoma plodne; one su skupocjeni dar (...) otaca naših, koji je ne samo znojem, nego često put i krvlju svojom natopiše i svetom baštinom unuka svojih učiniše“, podsjeća svoje sunarodnjake da „narod lien i nemaran prije ili poslije u vlastitom svom dobru tudjin postaje i robuje tamo, gdje su mu predji njegovi negda gospodovali“.

Osnutkom Sveučilišta u Zagrebu (1874.) na prvoj crti nacionalne borbe gotovo bez izuzetka nalaze se mladi sveučilištarci i srednjoškolci. U vrijeme kad se većina Hrvata u politici okuplja oko Ante Starčevića, inteligencija se svrstavala oko Strossmayera, koji je u svijetu slovio kao istinski i neumoran promicatelj hrvatskog imena i hrvatske kulture.

Utemeljitelj Akademije (1861.) i Hrvatskog sveučilišta (1869. – 1874.)

U duhu gesla *Prosvjetom k slobodi* učeni biskup inicira i materijalno podržava velike nacionalne projekte kao što je utemeljenje Akademije i osnutak modernoga Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu. Inicijativu za utemeljenje Akademije pokrenuo je

10. prosinca 1860. na sjednici Banske konferencije predavši banu Šokčeviću zakladni list na 50.000 forinti. Pitanje njezina osnutka u Saboru službeno je pokrenuto 29. travnja 1861. Strossmayerovom izjavom: „Gospodo narodni zastupnici! Athena bijaše malahan grad; stara Grčka, što se prostora tiče, neznatna, pak se ipak Athena i stara Grčka s umnih i moralnih sila svojih na sve strane svieta proslavi, niti će joj igda slava potamnjeti (...) Stari Rim već odavna poginu, ali ne poginu slava staroga Rima.“

Istom prigodom učeni biskup, koji bolno osjeća kako mnogi njegovi suvremenici ne shvaćaju da je Zapad u Hrvatskoj kod kuće i da stečevine zapadne civilizacije Hrvatima nisu izraz tuđeg duha, pred saborskim zastupnicima izjavljuje da „*Akademija* znanosti pretpostavlja *sveučilište*“, koje treba postati stjecištem „mladih ljudi koji bi se za višu duševnu radnju udesili i osposobili“. Na biskupov prijedlog, Hrvatski sabor 11. ožujka 1869. izglasava zakonski članak „ob utemeljenju sveučilišta u glavnom gradu Zagrebu“, a đakovački biskup darom od 50.000 forinti, kao i na primjeru Akademije, potiče akciju javnog prikupljanja materijalne osnove za otvaranje modernog *Hrvatskog sveučilišta*, što je bio prvotni naziv koji je iz oportunističkih razloga preinačen u *Sveučilište Franje Josipa*.